

August-Edmond De Schryver en de Vlaamse kwestie

GODFRIED KWANTEN

Naar aanleiding van de honderdste verjaardag van de geboorte van August-Edmond De Schryver (16 mei 1898-5 maart 1991) blikken we kort terug op de houding van deze minister van Staat tegenover het Vlaamse emancipatiestreven en op de plaats die de Vlaamse kwestie in zijn politieke loopbaan innam. Vooral hij politiek actief werd en zeker gedurende de eerste vijftien jaar van zijn carrière stond dit Vlaamse element zeer centraal in zijn publieke optreden en was het een wezenlijk onderdeel van zijn politiek profiel.¹

Wanneer in 1925 aan De Schryver – per telegram tijdens zijn huwelijksreis in Italië! – een plaats als opvolger werd aangeboden op de katholieke Kamerlijst, was dit een duidelijke poging om een verouderde standenpartij in het Gentse een jonger, democratischer en vooral Vlaamser profiel te bezorgen. Met De Schryver als kandidaat beschikte het ‘Vijfverbond’ over een geschikte troef om uit te spelen tegenover de Fronters of de Vlaams-katholieke scheurlijsten als de Katholieke-Christelijke Volkspartij voor Vlaanderen van Emiel Verheeke, de familie Frans Daels en Jozef Goossenaerts. Als oudstrijder van de Eerste Wereldoorlog had De Schryver zich niet alleen een overtuigd patriot getoond, maar eveneens een pleitbezorger van een brede Vlaamse, culturele, politieke en sociaal-economische emancipatie. Tijdens zijn studies aan de Gentse Rijksuniversiteit was hij voorzitter van een kleine groep katholieke, Nederlandssprekende studenten (de Rodenbachvrienden) die zich afzetten tegen het Franstalige monopolie inzake de katholieke studentenactie in de Arteveldestad. In zijn thuisgemeente Gentbrugge leidde hij uit onvrede met een grotendeels door Franstaligen beheerste oudstrijdersorganisatie tot 1925 de VOS (Vlaamse Oudstrijders)-afdeling. Vanuit de overtuiging dat de Vlaamse maatschappelijke elite noch door haar taal, noch door

1. Deze bijdrage is vooral gebaseerd op de persoonlijke dossiers van De Schryver i.v.m. Vlaamse aangelegenheden, bewaard in het AMVC-Antwerpen. Daarnaast werd vooral gebruik gemaakt van enkele bundels uit het archief-De Schryver (KADOC-Leuven), van De Schryvers tussenkomsten in de Kamer van Volksvertegenwoordigers en van de notulen van de Ministerraad tot 1944 (Algemeen Rijksarchief Brussel).

haar cultuur mocht vervreemden van de volksmassa, maar juist haar verheffing moest nastreven, zocht hij aansluiting bij diverse katholieke sociale initiatieven. Hij werd een veelgevraagd spreker in parochiale kringen, bij volkswerken, vrome organisaties en sociale werken. Als jong jurist onderhield hij goede contacten met de Gentse christelijke arbeidersbeweging waarvan hij het sociaal-Vlaamse programma probleemloos kon onderschrijven. Hij trad er op als lesgever (tot 1940) of als pro Deo-advocaat voor de leden. Aan de balie van het Gentse Hof van Beroep, waar hij o.a. secretaris was van de Vlaamse Conferentie, liet hij zich kennen als een voorstander van een snelle en ondubbelzinnige vernederlandsing van het gerecht. Door zijn afkomst, opleiding, professionele activiteiten en zijn huwelijk met de ondernemersdochter Maria Scheerders was De Schryver tenslotte ook een aanvaardbare figuur in Vlaamse burgerlijke en/of intellectuele milieus van kleine ondernemers, vrije beroepen en betere middenstanders waarvan hij de Vlaamse, maatschappelijke en professionele aspiraties kende en op het politieke toneel zou vertolken.

Vanaf 1928 zetelde De Schryver effectief als Kamerlid voor Gent-Eeklo. In 1929 werd hij tegen de verwachtingen in verkozen op een strijdplaats. Zijn Vlaams en democratisch imago bezorgde hem de steun van de brede katholieke bevolkingslagen. Vanaf de tweede helft van de jaren twintig was De Schryver ook een trouw deelnemer aan en regelmatig spreker op de congressen van de Katholieke Vlaamse Landsbond. Zijn parlementair optreden concentreerde zich in belangrijke mate rond Vlaamse thema's: de volledige vernederlandsing van de Gentse Rijksuniversiteit, de wetgeving inzake het taalgebruik in bestuurszaken, onderwijs, gerecht en leger, de definitieve vastlegging van de taalgrens enz. In het spoor van Frans Van Cauwelaert ontplooidde hij een toenemende activiteit in de Katholieke Vlaamse Kamergroep. Met verscheidene leden van die Kamergroep of met figuren uit de christelijke arbeidersbeweging onderhield hij goede persoonlijke contacten, vooral met betrekking tot Vlaamse thema's. Hij spiegelde zich aan Prosper Poulet. Edmond Rubbens was een persoonlijke vriend en politiek-ideologisch geestesgenoot. Met P.W. Segers bestond er een jarenlange vriendschap: ze deelden eenzelfde ideeëngoed en gevoel voor politieke strategie. Buiten het parlement bleef hij in voeling met een radicaler Vlaams-katholiek milieu. Zo werd Flor Grammens een vriend des huizes. De Schryver vergezelde hem bij enkele van zijn 'onderzoeken' in de taalgrensgemeenten. Frans Daels beschouwde De Schryver als een geschikte spreekbuis en contactpersoon in politieke milieus voor zijn Vlaamse standpunten. Grammens en Daels bleven gedurende heel de jaren dertig het jonge parlementslid en de jeugdige minister bestoken met moties, signaleerden inbreuken op de taalwetten of verweten hem bij gelegenheid een al te laks optreden.

Plaatsen we het politieke optreden van De Schryver in het decennium vóór de Tweede Wereldoorlog in een breder perspectief, dan kunnen we stellen dat hij zich in toenemende mate opwierp als de exponent van een zich emanciperende katholieke Vlaamse (midden)klasse van burgers, beoefenaars van vrije beroepen, intellectuelen, bedrijfsleiders, kaderleden, professoren. Die katholieke middengroep kwam in de Gentse katholieke standenpartij niet onmiddellijk aan haar trekken. Op ruimere schaal was die klasse met een inhaalbeweging gestart, zowel tegenover een katholieke, Franssprekende als tegenover een vrijzinnige elite. Ze eiste een leidende plaats op in de politiek, het gerecht, het leger, de wereld van cultuur, wetenschap, pers en onderwijs, het bedrijfsleven, de topadministratie, de overheidsorganen enz. Zij wenste op deze terreinen baas te zijn in haar eigen, overwegend katholieke Vlaanderen, waarvan zij de taal- en culturele homogeniteit nastreefde. Het gebruik van de volkstaal mocht in al deze sectoren niet langer haar emancipatie- en promotiekansen (én die van de Vlaamse volksmens) hypothekeerden. In het unitaire België streefden deze katholieke, Vlaamse burgers naar de positie waarop zij krachtens hun numerieke meerderheid meenden aanspraak te kunnen maken.

De Schryvers Vlaams engagement, zijn visie op een noodzakelijke disciplinerende, modernisering en democratisering van een aftandse en conservatieve katholieke partijorganisatie bezorgden hem het vertrouwen van de katholieke standsorganisaties én van de Gentse kerkelijke instanties. Met iemand als hij als jong en dynamisch hoofd van een efficiëntere katholieke partijorganisatie zou beter weerwerk kunnen worden geboden aan Franstalig-conservatieve, Vlaams-nationale of, in een later stadium, Nieuwe-Ordegezinde dissidentie of concurrentie. De Schryver werd vanaf 1932 dé leider en lijsttrekker van de Gentse katholieken. Zijn activiteiten en denkbeelden brachten hem ook regelmatig in botsing met een behoudende, Franstalige katholieke fractie in zijn kiesdistrict, die steeds dreigde met afscheuring en dit ook enkele malen hard maakte, zoals tijdens de wetgevende verkiezingen van 1932. Gedurende zijn hele loopbaan zou De Schryver af te rekenen krijgen met kritiek uit deze milieus. Zij verweten hem met zijn Vlaams-democratische actie verantwoordelijk te zijn voor het verlies van hun bevoorrechte en leidende positie als Franstaligen in Vlaanderen. Tot lang na de Tweede Wereldoorlog bleef dit voor deze bevolkingsgroep moeilijk verteerbaar.

Vanaf 1935 droeg de Schryver ook regeringsverantwoordelijkheid. In de eerste regering Van Zeeland (1935-1936) was hij minister van Landbouw, in de tweede (1936-1937) van Binnenlandse Zaken. In de regering Pierlot (februari 1939) was hij kortstondig minister van Justitie. Telkens speelde hij de rol van tussenpersoon tussen een Vlaamse achterban (de Vlaamse standsorganisaties, figuren als Grammens en Daels, ook de Vlaamse pers) en de regering. Door de andere ministers en

door de buitenwacht werd De Schryver enerzijds erkend als vertolker en bewaker van de Vlaamse belangen in kwesties als het militaire en het buitenlandse beleid (de opzegging van het Frans-Belgische militaire akkoord, de neutraliteitskoers van België), de taalwetgeving en de controle op de naleving ervan, de amnestie, het statuut van de Vlaamse academies, de culturele autonomie, de zaak-dokter Adriaan Martens enz. Anderzijds moest De Schryver ook bepaalde maatregelen (zoals de gevraagde verhoging van de defensie-inspanningen, het verbod op de amnestiebetogingen in de hoofdstad) bij zijn achterban verteerbaar maken. Dit bracht hem vaak in een bijzonder moeilijk parket en onvermijdelijk kwamen er deuken in zijn Vlaams blazoen. Zeker als minister van Binnenlandse Zaken slaagde hij er niet in om aan de hooggespannen verwachtingen te beantwoorden. Hij werd nu op zijn beurt geïnterpelleerd als verantwoordelijke voor de (niet)-uitvoering van de taalwetten. Zijn strijdmakker van weleer, Flor Grammens, werd nu een lastige 'luis in zijn pels'. Zijn parlementaire collega's (en niet alleen de Vlaams-nationale), de pers en de Vlaamse drukkingsgroepen volgden zijn beleid met argusogen en spaarden hun kritiek niet (bijvoorbeeld inzake de taaltoestanden in de taalgrensgemeenten Bever en Edingen, in de Brusselse gemeenten, in de centrale administratie enz.). Ook zijn pogingen in februari 1939 om tot een vergelijk te komen in de zaak-Martens bleven vruchteloos. Tegenover zijn Vlaamse kiezers stelde hij uiteindelijk het ontslag van Martens uit de Vlaamse Academie voor Geneeskunde als noodzakelijk voor: dat één persoon aanleiding gaf tot zulke ernstige politieke beroering in een periode van nationale en internationale instabiliteit vond hij onaanvaardbaar. Voor De Schryver woog wat in zijn ogen het nationale belang was, immers altijd een tikje zwaarder dan de Vlaamse of zelfs de katholieke zaak.

Mogelijkerwijs lagen zijn ontvullende ministeriële ervaringen mee aan de basis van De Schryvers latere weigeringen om nog een ministerambt te aanvaarden. Toch werd hij in maart 1940 opnieuw in een regering van nationale eendracht en in 1943 in het Londense oorlogskabinet opgenomen, ook al bestonden er juridische twijfels omtrent zijn positie, gezien zijn aangeboden, maar nooit door de koning aanvaarde ontslag in augustus 1940 in Frankrijk. Met zijn Vlaams en katholiek imago moest De Schryver de representativiteit vergroten van een regeringsploeg waarin hij opnieuw de rol van behoeder van de Vlaamse en katholieke belangen op zich nam, o.a. waar het de interpretatie en de naleving van de taalwetten betrof. Onder meer door zijn begripvolle houding tegenover de koning toonde hij zich een buitenbeentje in het kabinet-Pierlot.

Na de Tweede Wereldoorlog werd de Schryver medeoprichter en eerste voorzitter (1945-1949) van de unitaire CVP. Als prominent Kamerlid met een grote autoriteit binnen én buiten zijn partij bleef hij ook na 1950, van achter de

schermen maar daarom niet minder effectief, betrokken bij de politieke besluitvorming. In 1959-1960 trad hij op de voorgrond als de verantwoordelijke minister voor het dekolonisatiebeleid in Kongo. Wat de Vlaamse actie betrof hield hij zich in de naoorlogse periode eerder op de vlakte. Dit hing samen met de nieuwe rol die hij in het politieke landschap ging spelen, namelijk die van een pragmatisch en gematigd bruggenbouwer tussen de politieke partijen, van een ontwijper van (potentiële) conflicten in de schoot van de eigen partij of tussen de ideologische strekkingen in de samenleving. Communautaire thema's mochten volgens hem niet op de spits worden gedreven, vermits zij, in combinatie met een ideologisch verscheurde Belgische samenleving, leidden tot een explosief mengsel, een gevaar voor de unitaire staat. Heilloze polarisering op communautair of levensbeschouwelijk vlak, – en vaak vielen de beide samen – , moest vermeden worden gezien haar bedreiging voor het normale functioneren van de instellingen. Al te scherpe communautair-ideologische scheidingslijnen zouden een gezonde budgettaire politiek, gericht op sociaal-economische vooruitgang en een samenhangend en krachtadig buitenlands- en defensiebeleid maar in de weg staan. Inzake de repressie en de epuratie legde de Schryver eerder de nadruk op de dysfuncties in het gerechtelijk systeem dan op eventuele communautaire ongelijkheid of Vlaamse discriminatie. Na de ontknoping van de Koningskwestie spaarde hij geen moeite om de Vlaamse publieke opinie (en zijn meer radicale en ontgoochelde partijgenoten) te overtuigen van de redelijkheid en de noodzakelijkheid van het compromis. Tijdens de Schoolstrijd trachtte hij via informele contacten met vertegenwoordigers van de linkse meerderheid uit de impasse te geraken, omdat hij vreesde voor het uiteenvallen van het land. De opkomst van de Volksunie vanaf het einde van de jaren vijftig ervaarde hij als zeer bedreigend, niet alleen voor de katholieke eenheid, maar ook omwille van de mogelijke gevaren voor een communautaire escalatie.

In de CVP werd De Schryvers voortrekkersrol op Vlaams gebied overgenomen door een jongere generatie met o.a. Geeraard van den Dale, Jan Verroken, Louis Kiebooms en Jos De Saeger. De Schryver kon zich wel akkoord verklaren met de meerderheid van hun doelstellingen (een sluitend systeem van automatische zetelaanpassing en niet langer gebaseerd op betwifelbare volkstellingen, een statuut voor Brussel, de definitieve vastlegging van de taalgrens, een aanpassing en betere garanties voor de naleving van de taalwetgeving), maar hij had toch moeite met hun meer radicale en confronterende stijl. Hijzelf gaf de voorkeur aan informeel overleg, gericht op een geleidelijke evolutie eerder dan op bruuske mutaties en hij wenste te allen prijze de dialoog met de Franstaligen open te houden. In de schoot van zijn eigen partij was hij in het begin van de jaren zestig van dichtbij betrokken bij enkele pogingen om via structureel-organisatorische aanpassingen een verregaande vleugelvorming in de CVP te realiseren, in de hoop zo nog een volledige

splitsing in de taalgroepen af te wenden. Nog éénmaal trad de Schryver in een taalkwestie expliciet naar voren, namelijk bij de bespreking en goedkeuring van de ontwerpen-Fayat, gericht op het wegwerken van de Vlaamse achterstand en de vaststelling van evenwichtigere taalkaders in de diplomatieke diensten. Mede dankzij zijn optreden, ook als verslaggever, werd voor beide ontwerpen een meerderheid gevonden en werden de laatste Franstalige bastions gesloopt.

Een uitgebreide parlementaire activiteit ontplooide De Schryver in het kader van een grondwetsherziening die vanaf 1953 wel jarenlang werd voorbereid, maar tijdens zijn loopbaan in de Kamer niet zou worden gerealiseerd. Gestart met de bedoeling de grondwet aan te passen aan de gewijzigde internationale verhoudingen, met name aan de deelname van België aan de supranationale instellingen, nam deze herziening geleidelijk meer communautaire dimensies aan en/of beoogde ze een efficiëntere werking van de instellingen. Tijdens de commissievergaderingen liet de Schryver zich, ook in de eigen CVP-rangen, kennen als een 'minimalist', een verdediger van de constitutionele status-quo. Hij kelderde stevast de meeste herzieningsvoorstellen en nam afwijkende standpunten in tegenover prominente grondwetspecialisten. 'Pruitsen' aan de grondwet deed men volgens De Schryver immers niet straffeloos en kon enkel maar leiden tot interpretatie- en bevoegdheidsproblemen en tot politieke instabiliteit. Een herziening, – bijvoorbeeld met het oog op de culturele autonomie, zoals voorgesteld door Renaat Van Elslande –, werd door hem in de meeste gevallen als overbodig beschouwd, gezien de uitgebreidheid van de wetgevende macht.

Tijdens de voorbereiding van de grondwetsherziening in de eerste helft van de jaren zestig, speelde De Schryver opnieuw een opvallende rol, zowel in de Politieke werkgroep van CVP en BSP (1963) als tijdens de Rondetafelconferentie (1964) met de drie traditionele partijen. Hij toonde zich ook nu weer een voorstander van minimale aanpassingen aan de grondwet, in die mate namelijk dat zij voor een goed functioneren van de instellingen van het land onvermijdelijk waren. Hij verkoos formules van deconcentratie en decentralisatie boven een in zijn ogen riskante federalisering, die onvermijdelijk een sociaal-economische en culturele verarming voor beide taalgroepen zou betekenen en de rol van België in internationale samenwerkingsverbanden nog zou reduceren. De informatieopdracht die De Schryver in juni 1965 als buitenparlementair vervulde stond eveneens in het teken van een mogelijke grondwetsherziening. Bij zijn contacten ging de aandacht vooral naar de afbakening van de Brusselse agglomeratie en naar de werkzame formule van gekwalificeerde meerderheden, gericht op het vermijden van de minorisering van één bepaalde gemeenschap inzake communautaire thema's.

In 1965 trad De Schryver op zevenenzestigjarige leeftijd uit de actieve politiek. In het scherpe communautaire debat van de jaren zeventig en tachtig onthield hij zich van ieder publiek commentaar. In zijn ogen was het Vlaamse emancipatiestreven al enkele decennia op alle terreinen succesvol afgerond. Een verregaande autonomie betekende voor deze oud-strijder (in zekere zin van twee wereldoorlogen) met grote vaderlandsliefde en respect voor de monarchie, en met vele vriendschappelijke en professionele contacten over de taalgrens, geen vooruit- maar een achteruitgang voor Vlaanderen. In vele interviews met journalisten en onderzoekers betreurde hij de grondwetsherzieningen in federale richting van de laatste decennia. Tegelijkertijd echter beschouwde hij ze, vanuit een politiek realisme dat zijn hele loopbaan had gekenmerkt, ook als onvermijdelijk, als een noodzakelijk kwaad. De unitaire formule en de aanslepende communautaire twisten leidden immers tot onbestuurbaarheid en politieke instabiliteit, juist op een ogenblik dat de sociaal-economische problemen zoveel aandacht moesten krijgen.

GODFRIED KWANTEN
VOGELZANGSTRAAT 23, B-2598 ITEGEM